

Magdalena Katarzyna Kąkol*

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

PROWZROSTOWY POTENCJAŁ WEWNĘTRZNEGO RYNKU USŁUG UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie dotychczasowego wpływu sektora usług na wzrost PKB w Unii Europejskiej i potencjalnych możliwości zwiększenia jego tempa w wyniku pogłębienia integracji rynkowej w tym sektorze gospodarki. W analizie wykorzystano takie wskaźniki ekonomiczne jak: wzrost realnego PKB, wydajności pracy, produktywności czynników wytwórczych MFP i poziom nakładów w sektorach ICT. Posłużono się danymi statystycznymi Komisji Europejskiej oraz bazami danych OECD, UNCTAD oraz the Conference Board. Do najważniejszych problemów UE należy zaliczyć: niskie tempo wzrostu wydajności pracy i MFP, zarówno w sektorze usług, jak i w całej gospodarce w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi. Wzrost stopnia integracji rynku usług pozwoliłby poprawić te wskaźniki gospodarcze, co według szacunków Komisji Europejskiej może się przyczynić do wzrostu PKB UE nawet o 2,6%.

Słowa kluczowe: wewnętrzny rynek usług UE; wzrost gospodarczy

Wprowadzenie

Pomimo formalnego wprowadzenia wspólnego rynku od 1 stycznia 1993 roku niektóre z jego głównych filarów, czyli swoboda świadczenia usług i zakładania

* E-mail: mkakol@hektor.umcs.lublin.pl.

przedsiębiorstw prowadzących działalność usługową w innych krajach członkowskich, dotychczas nie zostały w pełni zrealizowane. Wprawdzie w pewnym stopniu sytuację poprawiło przyjęcie Dyrektywy Usługowej z 2006 roku, której zapisy miały wejść w życie do 2009 roku, jednak nie objęto nią wielu ważnych rodzajów usług (np. finansowych, telekomunikacyjnych i świadczonych z powodów nieekonomicznych), nie udało się również wprowadzić zasady kraju pochodzenia, według której usługi byłyby świadczone na rynku UE według prawa kraju, z którego pochodzi usługodawca. Tym samym ograniczono znacząco liberalizację i potencjalne korzyści, jakie można osiągnąć z integracji w tej dziedzinie gospodarki, aby były one porównywalne z praktycznie w pełni zintegrowanym rynkiem towarów.

Celem artykułu jest przedstawienie dotychczasowych wyników gospodarczych w zakresie wpływu sektora usług na wzrost PKB w Unii Europejskiej i potencjalnych możliwości zwiększenia jego tempa w rezultacie efektywniejszego funkcjonowania wewnętrznego rynku usług. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano takie wskaźniki ekonomiczne, jak wzrost realnego PKB, wydajności pracy, wieloczynnikowej produktywności czynników wytwórczych MFP i poziom nakładów w sektorach ICT. Posłużono się głównie danymi statystycznymi Komisji Europejskiej oraz bazami danych OECD oraz the Conference Board. Ponadto dokonano przeglądu literatury przedmiotu i rezultatów badań empirycznych oceniających wpływ integracji w sektorze usług na wzrost gospodarczy Unii Europejskiej oraz na czynniki, od których jest on zależny.

1. Znaczenie sektora usług w gospodarce UE i jego wpływ na wzrost gospodarczy

W krajach rozwiniętych charakterystyczna jest obecnie tendencja wzrostu znaczenia sektora usług w gospodarce. Jego udział w PKB wytworzonym w UE-27 według wartości dodanej wynosił w 2012 roku 73%, natomiast w Stanach Zjednoczonych aż 79%¹. Największe znaczenie w UE-27 mają usługi rynkowe, które stanowiły w 2013 roku około 50% wartości dodanej brutto ugrupowania, a udział usług nierynkowych mierzonych wartością dodaną wynosił 23%. W ostatnich latach zmiany strukturalne w gospodarce Unii Europejskiej były spowodowane przede wszystkim spadkiem udziału przemysłu przetwórczego oraz wzrostem udziału

¹ UNCTAD, UNCTADStat, <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>.

niektórych usług nierynkowych (w tym edukacyjnych i zdrowotnych), związanych z nieruchomościami, oraz usług biznesowych (tab. 1).

Tabela 1. Wkład poszczególnych sektorów gospodarki i branż do PKB UE-27 według wartości dodanej w latach 2000–2013 (%)

Sektor/branża	2000	2004	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2013 : 2000
Cała gospodarka	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	–
Rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	2,2	2,0	1,7	1,7	1,5	1,7	1,7	1,7	1,7	–0,5
Przemysł (bez budownictwa)	22,0	20,2	20,0	19,7	18,2	19,1	19,3	19,1	19,1	–2,9
<i>W tym</i> przemysł przetwórczy	18,5	16,7	16,4	15,8	14,5	15,2	15,5	15,2	15,1	–3,4
Budownictwo	5,9	6,3	6,8	6,8	6,6	6,1	6,0	5,9	5,7	–0,2
Handel hurtowy i detaliczny, transport, hotele i restauracje	19,6	19,6	19,3	19,3	19,2	18,9	18,9	18,9	19,0	–0,6
Usługi informacyjno-komunikacyjne	4,8	5,0	4,8	4,8	4,9	4,8	4,7	4,7	4,5	–0,3
Usługi finansowe i ubezpieczeniowe	5,0	5,4	5,6	5,4	5,9	5,8	5,6	5,5	5,4	0,4
Usługi dotyczące nieruchomości	9,8	10,0	10,4	10,5	10,6	10,6	10,9	11,1	11,2	1,4
Usługi profesjonalne, naukowe i techniczne, administracyjne i wspierające	9,6	9,6	10,1	10,2	10,0	10,0	10,1	10,3	10,5	0,9
Usługi administracji publicznej, obronne, edukacyjne, zdrowotne i społeczne	17,7	18,4	17,9	18,2	19,6	19,4	19,2	19,3	19,4	1,7
Sztuka, rozrywka i rekreacja, usługi gospodarstw domowych i pozostałe	3,4	3,4	3,3	3,4	3,6	3,5	3,5	3,6	3,6	0,2

Źródło: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 8.03.2015).

W kolejnych latach można oczekiwać dalszego wzrostu znaczenia sektora usług, ze względu na to, że cechuje go wysoka elastyczność dochodowa popytu, która przesuwa popyt finalny na usługi w miarę wzrostu dochodów kosztem produktów przemysłu przetwórczego. Relatywny spadek cen dóbr przemysłu przetwórczego w porównaniu z usługami także prowadzi do spadku udziału przemysłu w gospodarce w wartościach nominalnych. Pod względem zatrudniania przesunięcie sektorowe jest jeszcze bardziej widoczne, ponieważ usługi są bardziej pracochłonne i zazwyczaj

odznaczają się niższym tempem wzrostu wydajności pracy². Wkład usług we wzrost zatrudnienia w UE-28 przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Wkład różnych sektorów gospodarki do wzrostu zatrudnienia w UE-28 w latach 1996–2013 (punkty procentowe)

Sektor	1996	1997	1998	1999	2001	2002	2003	2004	2004	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rolnictwo	-0,9	-1,8	-2,5	-3,7	-3,3	-9,7	-1,6	-5,6	-1,1	-3,7	-2,0	-2,1	-1,8	-0,4	-2,7	-1,1	-1,8
Przemysł	-0,7	0,1	0,9	-1,0	0,2	-1,2	-1,2	-0,1	0,1	1,0	1,6	0,3	-5,6	-3,7	-0,6	-1,3	-1,7
Usługi	1,5	1,7	2,3	2,6	1,4	1,5	1,2	1,6	1,5	2,4	2,3	1,5	-0,4	0,3	0,6	0,3	0,1

Uwaga! Brak danych za 2000 rok.

Źródło: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 8.03.2015).

W ostatnich latach usługi miały także o wiele większy wkład do wzrostu gospodarczego UE w porównaniu z pozostałymi sektorami gospodarki. Co ciekawe, największym łącznym wkładem do wzrost realnego PKB według wartości dodanej w latach 2001–2013 odznaczały się niektóre usługi nierynkowe, jak administracji publicznej, obronne, edukacyjne, zdrowotne i społeczne (2,67 pkt proc.), a w dalszej kolejności handel hurtowy i detaliczny, transport, hotele i restauracje (2,5 pkt proc.), usługi biznesowe (2,36 pkt proc.) oraz informacyjno-komunikacyjne (2,15 pkt proc.). Łączny wkład usług do wzrostu PKB wynosił w badanym okresie aż 13,14 pkt proc., podczas gdy wkład przemysłu przetwórczego tylko 1,76 pkt proc., a rolnictwa zaledwie 0,03 pkt proc. (tab. 3).

Współczesne badania ekonomiczne dowodzą, że ważną rolę jako czynnik wzrostu gospodarczego odgrywają usługi oparte na wiedzy. W szczególności stosowanie technologii ICT w procesie świadczenia usług zmieniło ich postrzeganie jako sektora gospodarki o niskiej produktywności i umiejętnościach.

2. Wydajność pracy i produktywność czynników wytwórczych w sektorze usług jako czynniki wzrostu gospodarczego UE

Od wielu lat Unia Europejska ma niższe tempo wzrostu gospodarczego niż Stany Zjednoczone. Jedną z najważniejszych przyczyn problemów UE ze wzrostem

² European Commission, *Competing in Global Value Chains. EU Industrial Structure Report 2013*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2013, s. 19–20.

Tabela 3. Wkład poszczególnych sektorów gospodarki i branż do wzrostu realnego PKB UE-27 według wartości dodanej w latach 2001–2013 w punktach procentowych

Sektor/branża	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Łącznie 2001–2013
Rolnictwo, leśnictwo i rybo- łówstwo	-0,03	0,02	-0,07	0,21	-0,08	-0,02	0,04	0,06	0,01	-0,05	0,02	-0,09	0,01	0,03
Przemysł (bez budownic- stwa)	0,15	-0,02	0,13	0,56	0,29	0,72	0,61	-0,36	-2,11	1,43	0,46	-0,19	-0,06	1,61
w tym przemysł prze- twórczy	0,14	-0,10	0,13	0,48	0,34	0,80	0,57	-0,36	-2,00	1,36	0,62	-0,18	-0,04	1,76
Budownictwo	0,07	0,06	0,07	0,13	0,06	0,20	0,15	-0,05	-0,50	-0,19	-0,04	-0,24	-0,15	-0,43
Handel hurtowy i deta- liczny, transport, hotele i restauracje	0,45	0,22	0,27	0,50	0,40	0,57	0,61	0,01	-0,94	0,17	0,28	-0,07	0,03	2,50
Usługi informacyjno-komu- nikacyjne	0,40	0,23	0,09	0,25	0,14	0,25	0,30	0,15	0,03	0,11	0,14	0,05	0,01	2,15
Usługi finansowe i ubezpie- czeniowe	0,01	0,11	0,06	0,22	0,12	0,36	0,35	0,13	-0,07	-0,08	0,06	-0,01	-0,03	1,23
Usługi dotyczące nierucho- mości	0,23	0,19	0,23	0,11	0,22	0,17	0,16	0,12	0,06	0,01	0,20	0,09	0,09	1,88
Usługi profesjonalne, nauko- we i techniczne, administra- cyjne i wspierające	0,29	-0,01	0,20	0,11	0,40	0,46	0,56	0,13	-0,71	0,28	0,32	0,14	0,19	2,36
Usługi administracji pu- blicznej, obronne, edukacyj- ne, zdrowotne i społeczne	0,21	0,30	0,30	0,23	0,31	0,21	0,20	0,29	0,21	0,17	0,12	0,06	0,06	2,67
Sztuka, rozrywka i rekre- acja, usługi gospodarstw domowych i pozostałe	0,03	0,02	0,02	0,07	0,06	0,07	0,04	0,04	-0,04	0,01	0,03	0,01	-0,01	0,35
Wzrost realnego PKB (%)	1,81	1,12	1,3	2,39	1,92	2,99	3,02	0,52	-4,06	1,86	1,59	-0,25	0,14	14,35

Źródło: Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu> (dostęp: 8.03.2015).

PKB ma charakter strukturalny i wiąże się z niskim tempem wzrostu produktywności pracy, na której opierają swój długoterminowy wzrost rozwinięte gospodarki. W roku 2013 produktywność pracy w UE-27 stanowiła zaledwie 68,2% jej poziomu w Stanach Zjednoczonych, przy czym była dość zróżnicowana między krajami członkowskimi. Analogiczny wskaźnik dla UE-15 wynosił 77,6%, a dla UE-12 – tylko 35,9%³. Jako jeden z głównych powodów zróżnicowania produktywności między UE i Stanami Zjednoczonymi w ciągu ostatnich dwudziestu lat wskazuje się brak funkcjonującego efektywnie jednolitego rynku usług, który nadal jest podzielony granicami narodowymi. Bardziej zintegrowany wewnętrzny rynek usług UE, które dominują w strukturze PKB ugrupowania, mógłby przyczynić się do wzrostu produktywności pracy i kapitału.

W latach 1995–2007 wydajność pracy w Unii Europejskiej rosła średniorocznie o 1,6%, a w Stanach Zjednoczonych o 2,6%⁴. Długookresową lukę produktywności między tymi dwoma gospodarkami można wyjaśnić przede wszystkim wolniejszym rozwojem i przyswajaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w UE oraz nieudolnością świadczących usługi, jeśli chodzi o wprowadzanie nowych metod organizacyjnych maksymalizujących korzyści z ICT⁵. O ile w latach 1980–1995 średnioroczne tempo wzrostu wydajności pracy w sektorze usług rynkowych było porównywalne w UE i USA (1,4% oraz 1,5%), to w kolejnej dekadzie (1995–2005) wynosiło w Unii Europejskiej tylko 1%, a w Stanach Zjednoczonych aż 3%⁶. Było to rezultatem zmian w wydajności pracy głównie w dwóch sektorach usług: dystrybucyjnych (handel hurtowy i detaliczny) i biznesowych. Podczas gdy w UE wydajność w tych dziedzinach gospodarki rosła znacznie wolniej (a w usługach biznesowych nastąpił nawet spadek), w Stanach Zjednoczonych jej tempo

³ The Conference Board Total Economy Database, www.conference-board.org/data/economydatabase, (12.03.2015).

⁴ Dane dotyczą tylko gospodarki rynkowej, a w przypadku UE uwzględniają 10 krajów: Austrię, Belgię, Danię, Finlandię, Francję, Niemcy, Włochy, Holandię, Hiszpanię i Wielką Brytanię. M.P. Timmer, R. Inklaar, M. O'Mahony and B. van Ark, *Productivity and Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective*, „International Productivity Monitor” 2011, No. 21, Spring, s. 9.

⁵ Szeroko na ten temat pisze B. Mucha-Leszko, *Strefa euro. Wprowadzanie, funkcjonowanie, międzynarodowa rola euro*, Wyd. UMCS, Lublin 2007, s. 260 i n.

⁶ Dane dla UE uwzględniają wspomnianą grupę dziesięciu krajów. M.P. Timmer i in., *op.cit.*, s. 16.

wzrostu było znacznie szybsze niż w poprzednim okresie⁷. Pomimo, że sektor usług w UE został w mniejszym stopniu dotknięty kryzysem finansowo-gospodarczym 2008–2009 niż przemysł przetwórczy⁸, dzięki temu, że był w mniejszym stopniu narażony na międzynarodową konkurencję i zewnętrzne szoki gospodarcze, a w kilku sektorach (w tym usług biznesowych) wydajność pracy nawet przejściowo wzrosła, co pozwoliło nieco zmniejszyć lukę produktywności w stosunku do Stanów Zjednoczonych (zwłaszcza w latach 2011–2012, tab. 4), luka ta wciąż istnieje i można ją wyjaśnić przede wszystkim wyższymi nakładami na ICT w USA, które przyczyniają się do wzrostu nakładów kapitałowych w gospodarce i całkowitej produktywności czynników wytwórczych TFP⁹.

Tabela 4. Wzrost realnego PKB, wydajności pracy (PKB na godz. pracy) i całkowitej liczby przepracowanych godzin w UE-27 i w Stanach Zjednoczonych w latach 1997–2014 (%)

Lata	Wzrost realnego PKB		Wzrost wydajności pracy		Wzrost całkowitej liczby przepracowanych godzin	
	UE-27	USA	UE-27	USA	UE-27	USA
1997–2006	2,6	3,3	2,0	2,2	0,6	1,1
2007–2012	0,4	1,0	0,7	1,2	–0,3	–0,3
2011	1,7	1,8	1,4	0,8	0,2	1,0
2012	–0,4	2,8	0,8	0,7	–1,2	2,0
2013	0,1	1,9	0,6	0,8	–0,5	1,1
2014 (prognoza)	1,4	3,0	0,7	1,8	0,6	1,2

Źródło: The Conference Board Total Economy Database, www.conference-board.org/data/economydatabase (dostęp: 12.03.2015).

W tabeli 5 przedstawiono dane dla UE-28 dotyczące tempa wzrostu wydajności pracy i wkładu do tego wzrostu różnych sektorów gospodarki rynkowej. Wynika z nich wyraźnie, że to głównie przemysł przetwórczy przyczynia się do wzrostu

⁷ F. Mustilli, J. Pelkmans, *Securing EU Growth from Services*, „CEPS Special Report” 2012, No. 67, October, s. 9.

⁸ Zob. szerzej na temat wpływu kryzysu na wzrost gospodarczy w UE i strefie euro T. Białowąs, *Wpływ kryzysu na wzrost gospodarczy w: Gospodarka i polityka makroekonomiczna strefy euro w latach 2008–2010. Skutki kryzysu i słabości zarządzania*, red. B. Mucha-Leszko Wyd. UMCS, Lublin 2011, s. 15–43.

⁹ Por. F. Mustilli, J. Pelkmans, *op.cit.*, s. 9; European Commission, *Towards...*, s. 98.

tempa wydajności pracy w UE (z wkładem 0,35 pkt proc. średniorocznie w okresie 2007–2013), podczas gdy wkład usług to jedynie 0,05 pkt proc.

Tabela 5. Średnioroczne tempo wzrostu wydajności pracy (wartość dodana brutto na godzinę pracy, ceny stałe) w UE-28 w poszczególnych sektorach działalności gospodarczej w latach 2001–2007 i 2007–2013 w procentach oraz wkład tych sektorów we wzrost wydajności pracy w punktach procentowych

Sektor	Wzrost wydajności pracy		Wkład do wzrostu wydajności pracy	
	2001–2007	2007–2013	2001–2007	2007–2013
Działalność gospodarcza z wyłączeniem rolnictwa i usług dotyczących nieruchomości, w tym	1,90	0,38	1,92	0,39
Przemysł wydobywczy i usługi użyteczności publicznej	1,12	–1,50	0,04	–0,07
Przemysł przetwórczy	3,55	1,37	0,89	0,35
Budownictwo	–0,34	0,12	–0,10	0,09
Handel hurtowy i detaliczny, usługi hotelowe i restauracyjne, transport i magazynowanie	1,55	0,03	0,39	0,06
Usługi informacyjno-komunikacyjne	3,75	1,29	0,31	0,11
Usługi finansowe i ubezpieczeniowe	3,69	0,14	0,33	0,00
Usługi profesjonalne, naukowe i techniczne, administracyjne i wspierające	0,22	–0,74	0,04	–0,12

Źródło: OECD, Productivity Database, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PDB_GR (dostęp: 10.03.2015).

Jak wspomniano, ważnym czynnikiem wzrostu produktywności jest szersze wykorzystanie technologii ICT. Małe nakłady na ICT w sektorze usług w Unii Europejskiej w porównaniu ze Stanami Zjednoczonymi (por. tab. 7), a w konsekwencji i niższe tempo wzrostu PKB, mogą wyjaśniać stosunkowo niskie nakłady na rozwój technologii ICT i na szerokopasmowy Internet w Europie, brak dostępu do komputerów 1/3 społeczeństwa lub umiejętności korzystania z nich oraz mała liczba wiodących europejskich przedsiębiorstw w branżach ICT na rynkach międzynarodowych¹⁰. Szersze wykorzystanie nowoczesnych technologii w UE i zlikwidowanie luki produktywności w stosunku do Stanów Zjednoczonych jest uwarunkowane większą konkurencją, której sprzyjała integracja rynkowa. Obawy przedsiębiorstw przed wejściem na rynki narodowe efektywniejszych przedsiębiorstw z innych kra-

¹⁰ F. Mustilli J. Pelkmans, *op.cit.*, s. 10–11.

jów UE tworzą bodźce dla przedsiębiorstw usługowych zachęcające do inwestowania w ICT i reorganizacji, która umożliwi korzystanie z tych technologii. Dostęp przedsiębiorstw do dużego jednolitego rynku sprzyja podejmowaniu inwestycji koniecznych do odniesienia korzyści skali.

Tabela 6. Średnioroczny wzrost wieloczynnikowej produktywności czynników wytwórczych MFP w wybranych krajach UE i Stanach Zjednoczonych w latach 1990–2012 (%)

Kraj	1990–2000	1995–2011	2001–2011	2001–2007	2007–2012
Austria	1,91	0,94	0,86	1,36	0,14
Belgia	1,05	0,30	0,22	0,75	–0,59
Dania	0,72	–0,15	–0,10	0,35	–
Finlandia	2,24	1,57	0,98	2,28	–1,03
Francja	1,18	0,68	0,43	0,91	–0,25
Niemcy	–	0,87	0,65	1,07	0,08
Irlandia	4,35	2,34	1,00	1,33	0,39
Włochy	0,80	–0,14	–0,42	–0,28	–0,76
Holandia	0,55	0,44	0,26	0,91	–
Portugalia	0,00	0,20	–0,07	–0,12	–
Hiszpania	0,42	0,04	0,16	0,17	0,37
Szwecja	1,29	1,24	1,18	2,21	–0,17
Wielka Brytania	1,89	0,92	0,57	1,69	–
Stany Zjednoczone	1,11	1,28	1,21	1,38	0,94

Źródło: OECD, Productivity Database, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PDB_GR (dostęp: 12.03.2015)

Rezultatem niższych nakładów na ICT jest wolniejsze tempo wzrostu w Unii Europejskiej wieloczynnikowej produktywności czynników wytwórczych MFP (lub całkowitej produktywności czynników wytwórczych TFP)¹¹. Jak wynika z danych tabeli 6, w latach 1990–2000 średnioroczne tempo wzrostu MFP w siedmiu z trzynastu badanych krajów UE było porównywalne ze Stanami Zjednoczonymi (a w 6 przypadkach nawet wyższe). W latach 2001–2011 wskaźnik MFP wzrósł w USA i obniżył się znacząco we wszystkich krajach UE. Tempo wzrostu MFP

¹¹ W okresie 2007–2011 tempo wzrostu TFP w UE-27 wynosiło średnio –0,2%, a w USA 0,1%, natomiast w latach 2012 i 2013 w UE-27: –0,1% i –0,2%, a w Stanach Zjednoczonych 0,7% i 0,4%. The Conference Board Total Economy Database, www.conference-board.org/data/economydatabase (dostęp: 12.03.2015).

było najwyższe w Stanach Zjednoczonych w okresie 2001–2007 (1,38%), a w latach 2007–2012 rosło już znacznie wolniej (0,94%). W Unii Europejskiej spadek dynamiki był o wiele większy i w okresie 2007–2012 w pięciu krajach członkowskich była ona nawet ujemna (tab. 6).

Z powodu braku aktualnych i porównywalnych danych statystycznych dotyczących nakładów kapitałowych i wzrostu TFP/MFP w poszczególnych sektorach gospodarki UE w tabelach 7 i 8 wykorzystano dane z bazy EU KLEMS, opracowanej przez grupę naukowców z kilku europejskich ośrodków naukowych, w tym Uniwersytetu Groningen¹². Na podstawie danych w tabeli 7 można stwierdzić, że w okresie 1995–2007 Stany Zjednoczone ponosiły znacznie większe nakłady kapitałowe w sektorze ICT na usługi rynkowe i miały o wiele wyższe tempo wzrostu MFP, co spowodowało, że ich wydajność pracy w tej dziedzinie gospodarki była o wiele większa niż w Unii Europejskiej.

Tabela 7. Czynniki wzrostu wydajności pracy w sektorze produkcyjnym i usług rynkowych w Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1980–2007 (pkt proc.)

Kraj	UE				USA			
	produkcja		usługi rynkowe		produkcja		usługi rynkowe	
	1980–1995	1995–2007	1980–1995	1995–2007	1980–1995	1995–2007	1980–1995	1995–2007
Wzrost realnej produkcji w %	1,3	1,4	2,9	3,3	2,7	1,6	3,7	4,6
Wzrost liczby przepracowanych godzin w %	-2,2	-0,6	1,3	1,8	-0,1	-0,5	2,2	1,5
Wzrost produktywności pracy w %	3,5	2,0	1,6	1,5	2,8	2,1	1,5	3,1
Wkład do wzrostu produktywności pracy								
Jakość pracy	0,4	0,2	0,3	0,2	0,3	0,1	0,2	0,3
Nakłady kapitałowe w sektorze ICT na godz.	0,3	0,3	0,6	0,7	0,6	0,6	1,2	1,2
Nakłady kapitałowe poza sektorem ICT na godz.	1,1	0,6	0,5	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3
Wzrost MFP	1,7	0,9	0,2	0,3	1,6	0,9	-0,1	1,3

Źródło: M. O'Mahony, *Growth and Productivity in EU Services*, „Servicegap Discussion Paper” 2013, No. 45, January, s. 12.

¹² Niestety baza jest nieaktualizowana od wielu lat. Większość danych jest prezentowana w publikacjach jej autorów, które przytoczono.

Dane w tabeli 8 potwierdzają, że w latach 1995–2005 wkład wzrostu MFP do wzrostu całkowitej wydajności pracy w Unii Europejskiej był o wiele większy w branżach ICT i w przemyśle przetwórczym niż w sektorach usługowych. Częściowo można to wyjaśnić specyficznymi cechami przemysłu przetwórczego w porównaniu z usługami. Produkty przemysłu przetwórczego są także bardziej wymienne niż usługi i w związku z wystawieniem na bardziej intensywną konkurencję międzynarodową w sektorze tym występuje więcej bodźców do podnoszenia poziomu wydajności pracy¹³. Nie oznacza to jednak, że musimy mieć do czynienia z niską produktywnością w usługach (czego dowodem są wskaźniki Stanów Zjednoczonych). Ten sektor gospodarki jest bardzo zróżnicowany i obejmuje wiele bardzo produktywnych, opartych na wiedzy dziedzin, jak np. sektor telekomunikacyjny.

Tabela 8. Średnioroczny wkład wzrostu wieloczynnikowej produktywności czynników wytwórczych MFP w poszczególnych sektorach gospodarki do wzrostu całkowitej wydajności pracy w gospodarce rynkowej Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych w latach 1980–2005 (pkt proc.)

Kraj	UE		USA	
	1980–1995	1995–2005	1980–1995	1995–2005
Gospodarka rynkowa	1,00	0,39	0,78	1,33
Wkład				
Produkcja ICT	0,18	0,28	0,33	0,54
Przemysł przetwórczy	0,46	0,17	0,24	0,25
Inne towary	0,32	0,05	0,18	–0,11
Usługi dystrybucyjne	0,31	0,13	0,42	0,60
Usługi finansowe i biznesowe	–0,18	–0,16	–0,46	0,00
Usługi osobiste	–0,08	–0,07	0,06	0,06

Uwaga: dane ważone udziałem poszczególnych sektorów w wartości dodanej, UE obejmuje 10 krajów.

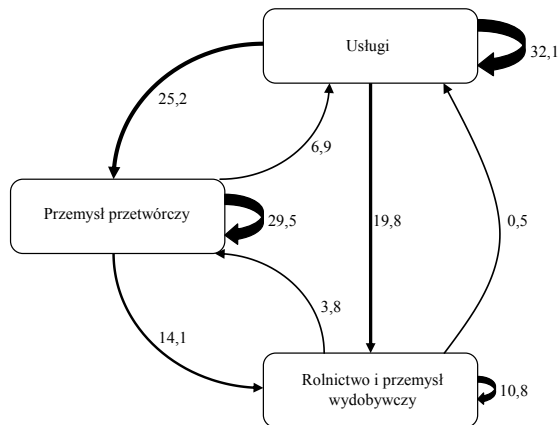
Źródło: M.P. Timmer, R. Inklaar, M. O'Mahony, B. van Ark, *Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 175.

¹³ European Commission, *Towards...*, 116.

3. Integracja wewnętrznego rynku usług i wzmocnienie transgranicznych łańcuchów wartości w gospodarce Unii Europejskiej jako czynnik poprawy konkurencyjności i wzrostu PKB

Sektor usług jest bardzo silnie powiązany z innymi sektorami gospodarki europejskiej, a zwłaszcza z przemysłem przetwórczym, w ramach tzw. sieci łańcuchów wartości, czyli dostaw i zakupów czynników produkcji.

Rysunek 1. Bezpośredni wkład (transgraniczny intra-UE i krajowy) czynników produkcji z różnych sektorów gospodarki do produkcji innych sektorów w UE-27 średnio w latach 2006–2009 (%)

Źródło: European Commission, *International Value Chains Intra- and Extra-EU*, 2013, s. 3.

Jak wynika z rysunku 1, wkład usług do produkcji przemysłu przetwórczego to ponad 1/4 jej wartości i prawie tyle samo, ile wkład z pozostałych gałęzi przemysłu przetwórczego (około 30%). Wkład przemysłu przetwórczego do sektora usług jest o wiele mniejszy i stanowi około 7%. W roku 2011 roku udział wartości dodanej pochodzącej z sektora usług w produkcji wyrobów gotowych przemysłu przetwórczego wahał się od około 40% w Belgii, Irlandii i Luksemburgu do poniżej 30% w Rumunii i Grecji¹⁴. Charakterystyczną cechą wzajemnych powiązań obu sektorów w UE jest zaopatrywanie się przedsiębiorstw przemysłowych w usługi głównie na rodzimych rynkach. Udział usług nabywanych jako czynniki produkcji

¹⁴ *Ibidem*, s. 58.

na rynkach krajowych wynosił w 2011 roku aż 87%, 9% pochodziło z krajów trzecich i jedynie 4% stanowił transgraniczny outsourcing usług intra-UE¹⁵. Dane te wskazują na słaby stopień integrowania rynku usług w ramach łańcuchów produkcji w Unii Europejskiej.

Badania empiryczne (zarówno makroekonomiczne, jak i na poziomie przedsiębiorstw) potwierdzają pozytywny wpływ zagranicznego outsourcingu czynników produkcji, w tym usług, na wzrost produktywności przemysłu przetwórczego i całej gospodarki, eksportu, zatrudnienia i PKB, zwłaszcza w długim okresie¹⁶. Interesujące rezultaty badań w kontekście integracji rynku usług otrzymała Y. Wolfmayr¹⁷. Udało jej się wykazać, że im więcej usług nabywa jako wkład do produkcji sektor przemysłu przetwórczego, tym więcej dóbr eksportuje. Efekt ten jest silniejszy w krajach, w których przemysł zaopatruje się w usługi biznesowe oparte na wiedzy. Co ciekawe na wzrost eksportu wpływa przede wszystkim import usług, a nie ich zakup na rynku krajowym. Potwierdzono, że transgraniczny handel usługami wywiera korzystny wpływ na konkurencyjność przedsiębiorstw przemysłowych i dlatego należy wspierać liberalizację w ramach wewnętrznego rynku usług.

Unia Europejska i kraje członkowskie powinny więc koncentrować się na ograniczaniu barier handlowych, zwłaszcza w takich sektorach usługowych, które mają relatywnie duży udział w gospodarce ugrupowania i nie są jeszcze dostatecznie zintegrowane, a które charakteryzują się silnie rozwiniętymi powiązaniem z krajami spoza UE. Taki potencjał mają przede wszystkim usługi nierynkowe, budowlane, dotyczące nieruchomości i handel detaliczny¹⁸. Ponadto powinny też działać na rzecz zwiększenia poziomu wydajności pracy w sektorach usług już w dużym stopniu zintegrowanych (wynajem maszyn i urządzeń oraz inne usługi biznesowe, jak np. komputerowe, badawczo-rozwojowe, prawne, księgowo, konsultingowe) i w ten

¹⁵ *Ibidem*, s. 115–116.

¹⁶ Zob np., P. Guerrieri, F. Vergara Caffarelli, *Trade Openness and International Fragmentation of Production in the European Union: The New Divide?*, „Review of International Economics” 2012,, Vol. 20, Issue 3, s. 535—551; M. Falk, F. Peng, *The increasing Service Intensity of European Manufacturing*, „The Service Industries Journal” 2013,, Vol. 33, Issue 15–16, December, s. 1686–1706.

¹⁷ Y. Wolfmayr, *Export Performance and Increased Services content in EU Manufacturing*, „Servicegap Discussion Paper” 2011, No. 8.

¹⁸ European Commission, *International...*, s. 4.

sposób rozprzestrzeniać produktywność do branż współpracujących, podnosząc ich konkurencyjność¹⁹.

Podsumowanie

Od połowy lat 90. ubiegłego stulecia gospodarka Unii Europejskiej ma poważny problem strukturalny, którym jest niskie tempo wzrostu wydajności pracy. Wpływa ono znacząco na długookresowy wzrost PKB, który jest niższy niż w Stanach Zjednoczonych. Do niskiego poziomu wydajności pracy w UE przyczyniają się relatywnie niewielkie nakłady kapitałowe w sektorach ICT i słabsza niż w USA dynamika produktywności czynników wytwórczych MFP. W gospodarce Unii około 70% wartości dodanej i zatrudnienia generują usługi, a odznaczają się one znacznie wolniej rosnącymi wskaźnikami MFP i wydajności pracy niż przemysł przetwórczy i niż analogiczne wskaźniki dla sektora usług „za oceanem”. Jedną z najważniejszych przyczyn słabych wyników makroekonomicznych Unii Europejskiej w zakresie wzrostu PKB jest nieefektywny i słabo zintegrowany wewnętrzny rynek usług. Z uwagi na bardzo silne powiązania sektora usług z pozostałymi dziedzinami gospodarki dokończenie procesu integracji rynkowej pozwoliłoby na korzystanie w większym stopniu z usług tych podmiotów, które odznaczają się wyższą produktywnością. Wpływałoby to na wzrost wydajności pracy, konkurencyjności i wyniki w eksporcie powiązanych sektorów gospodarczych, a w rezultacie na większą dynamikę PKB w całej Unii Europejskiej. Według szacunków Komisji Europejskiej²⁰ pogłębienie integracji rynkowej w wyniku samej realizacji Dyrektywy Usługowej może przyczynić się do wzrostu: transgranicznego handlu usługami na rynku wewnętrznym o 7,2%, ZIB intra-UE o 3,8%, wydajności pracy o 4,7%, a w rezultacie do wzrostu PKB UE o 0,8%. Natomiast przy założeniu, że prawie wszystkie bariery na rynku usług zostaną zniesione, wygenerowany wzrost mógłby sięgnąć nawet 2,6% PKB (handel i ZIB intra-UE wzrosłyby o 14,7% i 12,6%, a wydajność pracy o 13,6%).

¹⁹ *Ibidem*, s. 5. Zob. także European Commission, *A Single Market for Growth and Jobs: An Analysis of Progress Made and Remaining Obstacles in the Member States – Contribution to the Annual Growth Survey 2014*, Brussels, 13.11.2013, COM(2013) 785 final, s. 23.

²⁰ J. Monteagudo, A. Rutkowski, D. Lorenzani, *The Economic Impact of the Services Directive: A First Assessment Following Implementation*, „European Economy. Economic Papers” 2012, No. 456, June, s. 33.

Literatura

- Białowąs T., *Wpływ kryzysu na wzrost gospodarczy*, w: *Gospodarka i polityka makroekonomiczna strefy euro w latach 2008–2010. Skutki kryzysu i słabości zarządzania*, red. B. Mucha-Leszko, Wyd. UMCS, Lublin 2011.
- European Commission, *A Single Market for Growth and Jobs: An Analysis of Progress Made and Remaining Obstacles in the Member States – Contribution to the Annual Growth Survey 2014*, Brussels, 13.11.2013, COM(2013) 785 final.
- European Commission, *Competing in Global Value Chains. EU Industrial Structure Report 2013*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2013.
- European Commission, *International Value Chains Intra and Extra-EU*, 2013.
- Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>.
- Falk M., Peng F., *The Increasing Service Intensity of European manufacturing*, „The Service Industries Journal” 2013, Vol. 33, Issue 15–16, December.
- Guerrieri P., Vergara Caffarelli F., *Trade Openness and International Fragmentation of Production in the European Union: The New Divide?*, „Review of International Economics” 2012, Vol. 20, Issue 3.
- Monteagudo J., Rutkowski A., Lorenzani D., *The Economic Impact of the Services Directive: A First Assessment Following Implementation*, „European Economy. Economic Papers” 2012, No. 456, June.
- Mucha-Leszko B., *Strefa euro. Wprowadzanie, funkcjonowanie, międzynarodowa rola euro*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007.
- Mustilli F., Pelkmans J., *Securing EU Growth from Services*, „CEPS Special Report” 2012, No. 67, October.
- OECD, *Productivity Database*, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PDB_GR.
- O’Mahony M., *Growth and Productivity in EU Services*, „Servicegap Discussion Paper” 2013, No. 45, January.
- The Conference Board Total Economy Database, www.conference-board.org/data/economydatabase.
- Timmer M.P., Inklaar R., O’Mahony M., Ark B van., *Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge 2010.
- UNCTAD, UNCTADStat, <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>.
- Timmer M.P., Inklaar R., O’Mahony M., Ark B., van *Productivity and Economic Growth in Europe: A Comparative Industry Perspective*, „International Productivity Monitor 2011”, No 21, Spring.

GROWTH POTENTIAL OF THE EU INTERNAL MARKET FOR SERVICES

Abstract

The aim of this paper is to present the service sector's impact so far on GDP growth in the European Union and the potential to increase its dynamics as a result of the deepening of market integration in this sector of the economy. In the analysis there were used such economic indicators like: real GDP growth, labor productivity, multifactor productivity and the level of ICT capital. It was based mainly on statistical data from the European Commission as well as on OECD, and the Conference Board databases. The main problems of the EU include: low growth rate of labor productivity and MFP, both in the service sector and across the economy as compared to the US. The increased degree of service market integration would improve the economic indicators and, according to the European Commission's estimates could contribute to the EU's GDP growth by up to 2.6%.

Translated by Magdalena Katarzyna Kąkol

Keywords: EU internal market for services, economic growth

JEL codes: F15, F41, F43, L80, O40